

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૦૪/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૦૬/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૦૭/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૦૮/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૦૯/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૧૦/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૧૧/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૧૨/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૧૩/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૧૪/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૧૫/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૧૧૬/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૩૯/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૦/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૧/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૨/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૩/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૪/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૫/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૬/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૭/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૮/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૪૯/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૫૨/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૫૩/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં. ૯૨૫૪/૨૦૧૮

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્પિકેશન નં. ૯૨૫૫/૨૦૧૮

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જી.આર. ઉધવાણી

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	હા
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના

મેસર્સ સંજય સી. બક્ષી

વિરુદ્ધ

ઇન્ડ્રવદન જે. દવે

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ તરફથી વસીમ મન્સૂરી (૮૮૨૪) વતી વિદ્વાન એડવોકેટ શ્રી
સુનીત શાહ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨, ૩ તરફથી –

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફથી શ્રી સી.બી. ઉપાધ્યાય (૩૫૦૮)

એસસીએ નં. ૯૧૦૭ થી ૯૧૦૯/૨૦૧૮ માં સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ તરફથી સુશ્રી
મેઘા ચિતલિયા, એજુપી

એસસીએ નં. ૯૧૦૪ અને ૯૧૦૬/૨૦૧૮ માં સામાવાળા(ઓ) નં. ૩ તરફથી
સુશ્રી સ્તુષા જોશી, એજુપી

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જી.આર. ઉધવાણી

તારીખ : ૦૧/૦૨/૨૦૧૯

સંયુક્ત મૌખિક ચુકાદો

૧. શીર્ષક હેઠળની તમામ પિટિશનો સમાન હકીકતો ધરાવે છે અને કાયદાનો
સમાન પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરે છે, તેથી, તેનો આ સંયુક્ત ચુકાદા દ્વારા નિર્ણય
કરવામાં આવે છે. સરળતા ખાતર, અહીં સ્પેશિયલ સિવિલ અપિલકેશન નં.

૯૧૦૪/૨૦૧૮ માં જણાવેલી દલીલોનો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો છે. અરજદાર એ મૂળ પ્રતિવાદીઓ પૈકીના એક છે અને તેઓ સિટી સિવિલ કોર્ટ દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૬૨૩૩/૧૯૮૮ માં ગુજરાત કોર્ટ ફી અધિનિયમ, ૧૯૫૯ (ટૂંકમાં 'સદર અધિનિયમ') હેઠળ કોર્ટ ફી રેફરન્સ નં. ૫૦/૨૦૧૨ માં એક્ટિવિટી-૬ નીચે આપવામાં આવેલ તારીખ ૦૯.૦૫.૨૦૧૮ ના ચુકાદા અને હુકમને પડકારવા માંગે છે, જેમાં વાદગ્રસ્ત હુકમની તારીખથી ૧૫ દિવસની અંદર એપ્રિલ, ૨૦૧૮ ની સ્થિતિએ કોષ્ટકમાં દર્શાવ્યા મુજબની કોર્ટ ફી અરજદારને ભોગવવા નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો.

૨. જાહેરાત અને મનાઈહુકમની માંગણી સાથે દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. આ વિવાદ વાદીના ખોવાયેલા શેરો સંબંધિત હતો. દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન અહીંના અરજદારને દાવામાં પક્ષકારો પૈકીના એક તરીકે દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. વાદી નિર્દિષ્ટ શેરોની માલિકી ધરાવતા હતા અને તેમના એજન્ટ દ્વારા પૂર્વ-સહીવાળા ટ્રાન્સફર ફોર્મ સાથે તે ખોવાઈ ગયા હતા તેવા દાવા સાથે દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. વાદીએ જે કંપનીના શેર તેમની પાસે હતા તે કંપનીને તે અંગે કોઈપણ વ્યવહાર કરવાથી રોકવા માટે વચગાળાના મનાઈહુકમની પણ માંગણી કરી હતી. દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન મનાઈહુકમ જારી કરવામાં આવ્યો હતો.

૩. અરજદારે લેખિત કેફિયત દાખલ કરી હતી અને પેરા ૨૭ માં નીચે મુજબના

કથનો

કર્ચા

હતા:

“૨૭) આ પ્રતિવાદી રજૂઆત કરે છે કે વાદી દ્વારા આ પ્રતિવાદી સામે દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો વાદીની જાણ મુજબ ખોટો અને રંજાડનારો છે અને વાદી અને/અથવા પ્રતિવાદી નં. ૧ ને તમામ ડિવિડન્ડ/બોનસ શેર/રાઈટ શેર/ડિબેન્ચર/મળેલ અને/અથવા જમા થયેલ અન્ય કોઈપણ લાભો કે જે આ દાવામાં આપવામાં આવેલ કામચલાઉ મનાઈહુકમના આદેશને કારણે મેળવી શકાયા ન હતા તે પ્રતિવાદી નં. ૨ અને સંબંધિત ટ્રાન્સફરીઓને ચૂકવવાનો તત્કાળ નિર્દેશ આપીને વળતરરૂપ ખર્ચ સાથે સદર દાવો રદ કરવામાં આવે.”

જ. કોર્ટ ફી ઇન્સ્પેક્ટરે તમામ કેસોમાં સમાન લેખિત કેફિયતનું નિરીક્ષણ કર્યું હોવાનું જણાય છે અને સદર કથનોને કાઉન્ટરક્લેમ ગણીને, સદર અધિનિયમની કલમ ૨ પર આધાર રાખીને સદર અધિનિયમની કલમ ૧૨(૩) હેઠળ એક અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. આ અહેવાલનો વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો અને આખરે વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા તેનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો.

પ. પરસ્પરની દલીલો પરથી, આ કોર્ટ સમક્ષ નિર્ણય માટે ઉપસ્થિત થતો મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે, શું ઉપરોક્ત કથનો કાઉન્ટરક્લેમ બને છે કે જેના કારણે અરજદાર નિર્દિષ્ટ કોર્ટ ફી ચૂકવવા બંધાયેલા છે? આનુષંગિક પ્રશ્ન એ છે કે જો કોર્ટ ફી ચૂકવવાપાત્ર હોય, તો શું તે લેખિત કેફિયત દાખલ કરવાની તારીખની રકમ હશે કે પછી લેખિત કેફિયત પછીના સમયગાળાને સમાવીને એપ્રિલ, ૨૦૧૮ સુધીની હશે.

૬. કાઉન્ટરક્લેમ એ ઓર્ડર ૮ ના નિયમ ૬એ, ૬બી, ૬સી, ૬ડી, ૬ઈ, ૬એફ અને ૬જી ને સંદર્ભિત છે. આ પિટિશનના હેતુ માટે, ઓર્ડર ૮ ના નિયમ ૬એ અને ૬બી ને ધ્યાને લેવા પૂરતા રહેશે જેનો ઉપયોગી સંદર્ભ માટે અહીં ઉલ્લેખ કરી શકાય છે:

“૬એ. પ્રતિવાદી દ્વારા કાઉન્ટર-ક્લેમ.—(૧) દાવામાંનો પ્રતિવાદી, નિયમ ૬ હેઠળ સેટ-ઓફ (મજરે) માંગવાના પોતાના અધિકાર ઉપરાંત, વાદીના દાવા સામે કાઉન્ટર-ક્લેમ તરીકે, દાવો દાખલ કરતા પહેલાં અથવા પછી પરંતુ પ્રતિવાદીએ પોતાનો બચાવ રજૂ કર્યો હોય તે પહેલાં અથવા પોતાનો બચાવ રજૂ કરવા માટે નિર્ધારિત સમય મર્યાદા સમાપ્ત થઈ ગઈ હોય તે પહેલાં, વાદી સામે પ્રતિવાદીને ઉપસ્થિત થયેલા દાવાના કારણ સંબંધમાં કોઈપણ હક અથવા દાવો રજૂ કરી શકે છે, પછી ભલે આપો કાઉન્ટર-ક્લેમ નુકસાનીના દાવાના સ્વરૂપમાં હોય કે ન હોય:

પરંતુ શરત એ છે કે આપો કાઉન્ટર-ક્લેમ કોર્ટની નાણાકીય હકુમતની મર્યાદા કરતાં વધવો જોઈએ નહીં.

(૨) આવા કાઉન્ટર-ક્લેમની અસર કોસ-સૂટ (પ્રતિ-દાવા) જેવી જ રહેશે જેથી કોર્ટ તે જ દાવામાં મૂળ દાવા અને કાઉન્ટર-ક્લેમ બંને પર આખરી ચુકાદો આપી શકે.

(૩) કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે તેટલા સમયગાળામાં પ્રતિવાદીના કાઉન્ટર-ક્લેમના જવાબમાં લેખિત કેફિયત દાખલ કરવા માટે વાદી સ્વતંત્ર રહેશે.

(૪) કાઉન્ટર-ક્લેમને ફરિયાદ અરજી (પ્લેઈન્ટ) તરીકે ગણવામાં આવશે અને ફરિયાદ અરજીઓને લાગુ પડતા નિયમો દ્વારા તેનું નિયમન કરવામાં આવશે.]

[૬બી. કાઉન્ટર-ક્લેમ જણાવવો.—જ્યાં કોઈપણ પ્રતિવાદી કાઉન્ટર-ક્લેમના અધિકારના સમર્થન તરીકે કોઈપણ આધાર પર આધાર રાખવા માંગતો હોય, ત્યારે તેણે પોતાની લેખિત કેફિયતમાં ખાસ જણાવવું પડશે કે તે કાઉન્ટર-ક્લેમ તરીકે તેમ કરે છે.]”

૭. સ્પષ્ટપણે, દાવો દાખલ કરતા પહેલાં અથવા પછી વાદી સામે પ્રતિવાદીને ઉપસ્થિત થયેલા દાવાના કારણ સંબંધમાં હક અથવા દાવાના સ્વરૂપે વાદીના દાવા સામે કાઉન્ટરક્લેમ રજૂ કરી શકાય છે. આમ, કાઉન્ટરક્લેમ એ પ્રતિવાદીને ઉપસ્થિત થતા દાવાના કારણ પર આધારિત હોઈ શકે છે. તે અસ્તિત્વમાં રહેલું દાવાનું કારણ હોઈ શકે છે એટલે કે દાવો દાખલ કરતા પહેલાંનું અથવા દાવો દાખલ થયા પછી તેને ઉપસ્થિત થઈ શકે છે.

૮. દાવાના કારણનો અનિવાર્યપણે અર્થ સામાવાળા સામે દાવો કરવાનું કારણ થશે જે પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદને સૂચવે છે. આ વિવાદ માટે ન્યાયનિર્ણયની જરૂર પડશે, જેના માટે ચુકાદો અને હુકમનામું જરૂરી બનશે. સીપીસીની કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૯) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ 'ચુકાદો' એટલે હુકમનામા અથવા આદેશના આધારો માટે ન્યાયાધીશ દ્વારા આપવામાં આવેલું નિવેદન થશે અને સીપીસીની કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૨) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ 'હુકમનામું' એટલે દાવામાં વિવાદિત તમામ અથવા કોઈપણ બાબતોના સંબંધમાં પક્ષકારોના અધિકારોનું નિર્ણાયક રીતે નિર્ધારણ કરતી ન્યાયિક અભિવ્યક્તિ થશે; તે પ્રાથમિક અથવા આખરી હુકમનામું હોઈ શકે છે અને તેમાં ફરિયાદ અરજી

નામંજૂર કરવાનો અને કલમ ૧૪૪ ની અંદર કોઈપણ પ્રશ્નનું નિર્ધારણ કરવાનો સમાવેશ થશે. હુકમનામામાંથી સીપીસીની કલમ ૨ ની પેટા-કલમ (૨) ના ખંડ- (એ) અને (બી) માં નિર્દિષ્ટ અમુક ન્યાયનિર્ણયોને બાકાત રાખવામાં આવશે જેની સાથે આ કોર્ટને કોઈ લેવાદેવા નથી, તેમજ આ કોર્ટને પ્રાથમિક હુકમનામા સાથે પણ કોઈ સંબંધ નથી અને તેથી, ઉપરોક્ત જોગવાઈમાં પ્રાથમિક હુકમનામાને લગતી સ્પષ્ટતાનો સંદર્ભ આપવાની જરૂર નથી.

૯. કાઉન્ટરક્લેમ એક દાવા તરીકે સ્વતંત્ર અસ્તિત્વ ધરાવે છે અને દાવો બંધ થવા પર પણ આગળ વધી શકે છે જેમ કે ઓર્ડર ૮ ના નિયમ ૬ડી પરથી સ્પષ્ટ થાય છે જે આ મુજબ વંચાય છે;

“[૬ડી. દાવો બંધ થવાની અસર.—જો એવા કોઈપણ કેસમાં કે જેમાં પ્રતિવાદી કાઉન્ટર-ક્લેમ રજૂ કરે છે, વાદીનો દાવો સ્થગિત કરવામાં આવે, બંધ કરવામાં આવે અથવા રદ કરવામાં આવે, તેમ છતાં કાઉન્ટર-ક્લેમ સાથે આગળ વધી શકાશે.]”

ઓર્ડર ૮ ના નિયમ ૬ઈ હેઠળ વાદી દ્વારા તેનો જવાબ આપવામાં કસૂર થવા પર કાઉન્ટરક્લેમ પર જ ચુકાદો પણ આપી શકાય છે તેમજ ઓર્ડર ૮ ના નિયમ ૬એફ માં દર્શાવ્યા મુજબ ઓર્ડર ૮ ના નિયમ ૬જી ના આધારે, પ્રતિવાદી દ્વારા લેખિત કેફિયતને લગતા નિયમો કાઉન્ટરક્લેમના જવાબમાં દાખલ કરવામાં આવેલી લેખિત કેફિયતને લાગુ કરવામાં આવ્યા છે. આમ, તમામ વ્યવહારિક હેતુઓ માટે, કાઉન્ટરક્લેમ અસરકારક રીતે એક દાવો અથવા ક્રોસ-સૂટ (પ્રતિ-

દાવો) બનશે. દાવો રદ કરવામાં આવે તો પણ કાઉન્ટરક્લેમ મંજૂર થઈ શકે છે અથવા તેનાથી વિરુદ્ધ પણ થઈ શકે છે.

૧૦. ગુજરાત કોર્ટ ફી અધિનિયમ હેઠળ “કાઉન્ટરક્લેમ” વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો નથી; પરંતુ કલમ ૨(સી) હેઠળ ફરિયાદ અરજી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે. આ વ્યાખ્યા સમાવેશી છે. તે માત્ર એટલું જ જણાવે છે કે ફરિયાદ અરજીમાં લેખિત કેફિયત, રજૂઆતો, સેટ-ઓફ, કાઉન્ટરક્લેમનો સમાવેશ થશે. તેથી, ગુજરાત કોર્ટ ફી અધિનિયમમાં સ્વતંત્ર રીતે (૫૨-સે) કાઉન્ટરક્લેમ શબ્દપ્રયોગની વ્યાખ્યાની ગેરહાજરીમાં, ઉપર સંદર્ભિત દિવાની કાર્યરીતિ સંહિતા હેઠળની તેની વ્યાખ્યા પર આધાર રાખવો યોગ્ય રહેશે.

૧૧. સીપીસીમાં કરવામાં આવેલી કાઉન્ટરક્લેમ સંબંધિત ઉપરોક્ત કાનૂની જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં, અરજદારની લેખિત કેફિયતમાં ઉપર સંદર્ભિત કથનોને કાઉન્ટરક્લેમ તરીકે અર્થઘટન કરી શકાય કે કેમ તે પ્રશ્ન નક્કી કરવો જરૂરી છે. સ્પષ્ટપણે, સદર કથનોમાં, પ્રતિવાદી માત્ર એટલું જ જણાવે છે કે દાવો રદ કરવામાં આવે અને કામચલાઉ મનાઈદુકમને કારણે જે મેળવી શકાયા નથી તેવા તમામ મળેલ અને/અથવા જમા થયેલ ડિવિડન્ડ/બોનસ શેર/રાઈટ શેર/ડિબેન્યર/અન્ય કોઈપણ લાભો ચૂકવવા માટે વાદી અને/અથવા પ્રતિવાદી નં. ૧ સામે નિર્દેશ જારી કરવામાં આવે. ઉપરોક્ત કથનોને અરજદાર દ્વારા પેરા ૨૪ માં કરવામાં આવેલા કથનોના પ્રકાશમાં ધ્યાને લેવા જરૂરી છે, જે આ મુજબ વંચાય છે:

“(૨૪) આ સંજોગોમાં, જ્યારે ખાલી (બ્લેન્ક) ટ્રાન્સફર ડીડ સાથેના શેર શ્રી મહેતાને સોંપવામાં આવ્યા ત્યારે વાદીનો કોઈપણ હિતકારી હિત અથવા માલિકીહક સમાપ્ત થઈ ગયો હતો. પ્રતિવાદી નં. ૨ રજૂઆત કરે છે કે પ્રતિવાદી નં. ૧ ના સદર ૨૫૦ શેર પ્રતિવાદી નં. ૨ ની માલિકીના છે અને પ્રતિવાદી નં. ૨ એકમાત્ર એવી વ્યક્તિ છે જે તેના પર જારી કરાયેલા તમામ લાભો સહિત તમામ ડિવિડન્ડ, બોનસ શેર અને/અથવા રાઈટ ઈશ્યૂ અને/અથવા ડિબેન્ચર મેળવવા માટે હકદાર છે અને તેથી આ નામદાર કોર્ટ મનાઈફિક્શન રદ કરતી વખતે એવો હુકમ પસાર કરવા મહેરબાની કરશે કે વાદી અને/અથવા પ્રતિવાદી નં. ૧ એ પ્રતિવાદી નં. ૨ દ્વારા સ્ટોક એક્સચેન્જ બોમ્બેના ફ્લોર પર વેચાણની તારીખથી સદર ૨૫૦ શેર સંબંધિત તમામ ડિવિડન્ડ અને/અથવા બોનસ શેર અને/અથવા રાઈટ શેર અને/અથવા ડિબેન્ચર અને/અથવા તેના પર જમા થયેલ અન્ય કોઈપણ લાભ ચૂકવવા, જે આ નામદાર કોર્ટના કામચલાઉ મનાઈફિક્શનના આદેશને કારણે મેળવી શકાયા ન હતા.”

૧૨. આ કોર્ટના મત મુજબ, સંદર્ભ હેઠળના બંને અવતરણોમાં વપરાયેલ “જે કામચલાઉ મનાઈફિક્શનને કારણે મેળવી શકાયા નથી” શબ્દપ્રયોગ આ મુદ્દાનો નિર્ણાયક ઉકેલ લાવવો જોઈએ. સદર કથનો અરજદારના એવા અધિકારો અંગેની ચિંતા દર્શાવે છે કે જે અન્યથા, તેમના જણાવ્યા મુજબ કામચલાઉ મનાઈફિક્શન ન હોત તો તેમને મળવાપાત્ર હતા. આ કથનોને કોઈપણ સંજોગોમાં પક્ષકારોના અધિકારો અને જવાબદારીઓના નિર્ધારણ માટે કોર્ટ પાસેથી હુકમનામું

મેળવવાની અરજ તરીકે અર્થઘટન કરી શકાય નહીં. પેરા ૨૪ માં અરજદાર દ્વારા દાવાવાળા શેરો પર માલિકીનો દાવો કરતા વિધાનો છે પરંતુ તે વિધાનો હુકમનામું મેળવવા માટે આગળ ધરવામાં આવ્યા નથી. અરજદાર જે કહે છે તે એ છે કે બ્લેન્ક ટ્રાન્સફર ડીડ સાથેના શેર વાદી દ્વારા શ્રી મહેતાને સોંપવામાં આવ્યા હતા અને તે શેર હવે અરજદારના છે. સદર કથનોના સંદર્ભમાં હુકમનામા માટેની અરજ કરવાનું ટાળીને, પ્રતિવાદી દાવાવાળા શેરોના માલિકીહક પર ન્યાયનિર્ણય માટે આહ્વાન કરતા નથી.

૧૩. કોઈપણ સંજોગોમાં, લેખિત કેફિયતના પેરા ૨૭ માં કરવામાં આવેલી અરજ હુકમનામા માટેની અરજ તરીકે અર્થઘટન કરવા યોગ્ય નથી. જો પુનઃસ્થાપનના સિદ્ધાંતને ધ્યાને લેવામાં આવે તો આ સ્થિતિ સ્પષ્ટ થઈ જશે. સદર સિદ્ધાંત સીપીસીની કલમ ૧૪૪ માં જોઈ શકાય છે જે આ મુજબ વંચાય છે:

“૧૪૪. પુનઃસ્થાપન માટેની અરજ.—(૧) જ્યાં અને જે હદે હુકમનામું ૧[અથવા આદેશ] ૨[કોઈપણ અપીલ, રિવિઝન અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં ફેરફાર કરવામાં આવે અથવા ઉલટાવવામાં આવે અથવા તે હેતુ માટે દાખલ કરાયેલા કોઈપણ દાવામાં રદબાતલ કરવામાં આવે અથવા સુધારવામાં આવે, ત્યારે હુકમનામું અથવા આદેશ પસાર કરનાર કોર્ટ], પુનઃસ્થાપન અથવા અન્યથા કોઈપણ લાભ માટે હકદાર કોઈપણ પક્ષકારની અરજ પર, આવું પુનઃસ્થાપન કરાવશે કે જે શક્ય તેટલે અંશે પક્ષકારોને તે સ્થિતિમાં મૂકશે જે સ્થિતિમાં તેઓ આવા હુકમનામા ૧[અથવા આદેશ] અથવા ૩[તેના તેવા ભાગ કે જેમાં ફેરફાર કરવામાં

આવ્યો હોય, ઉલટાવવામાં આવ્યો હોય, રદબાતલ કરવામાં આવ્યો હોય અથવા સુધારવામાં આવ્યો હોય] ન હોત તો રદબાતલ હોત; અને આ હેતુ માટે, કોર્ટ ખર્ચના રિફંડ માટે અને વ્યાજ, ગુકસાની, વળતર અને વચગાળાના નફા (મેસ્ને પ્રોફિટ્સ) ની ચુકવણી માટેના હુકમો સહિતના કોઈપણ હુકમો કરી શકે છે, જે હુકમનામા અથવા આદેશમાં આવા ફેરફાર, ઉલટાવવા, રદબાતલ કરવા અથવા સુધારાના યોગ્ય રીતે જાપરિણામસ્વરૂપ હોય].

[સ્પષ્ટતા.—પેટા-કલમ (૧) ના હેતુઓ માટે “હુકમનામું અથવા આદેશ પસાર કરનાર કોર્ટ” શબ્દપ્રયોગમાં નીચેનાનો સમાવેશ થતો હોવાનું માનવામાં આવશે,

—
(એ) જ્યાં અપીલ અથવા રિવિઝનલ હુકમતની રૂએ હુકમનામા અથવા આદેશમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હોય અથવા ઉલટાવવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં પ્રથમ તબક્કાની કોર્ટ;

(બી) જ્યાં અલગ દાવા દ્વારા હુકમનામું અથવા આદેશ રદબાતલ કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં આપું હુકમનામું અથવા આદેશ પસાર કરનાર પ્રથમ તબક્કાની કોર્ટ;

(સી) જ્યાં પ્રથમ તબક્કાની કોર્ટનું અસ્તિત્વ સમાપ્ત થઈ ગયું હોય અથવા તેનો અમલ કરવાની તેની હુકમત સમાપ્ત થઈ ગઈ હોય, ત્યાં એવી કોર્ટ કે જેમાં, જે જે દાવામાં હુકમનામું અથવા આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તે દાવો આ કલમ હેઠળ પુનઃસ્થાપન માટેની અરજી કરતી વખતે દાખલ કરવામાં આવ્યો હોત, તો તેવો દાવો ચલાવવાની હુકમત હોત.]

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળની અરજી દ્વારા મેળવી શકાય તેવું કોઈપણ

પુનઃસ્થાપન અથવા અન્ય દાદ મેળવવાના હેતુથી કોઈ દાવો દાખલ કરવામાં આવશે નહીં.”

૧૪. સંહિતાની કલમ ૧૪૪ માંથી ઉદ્ભવતા સિદ્ધાંત પરના કાયદાને વિવિધ ચુકાદાઓમાં ધ્યાને લેવામાં આવ્યો છે. સાઉથ ઇસ્ટર્ન કોલફીલ્ડ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. અને અન્ય; [૨૦૦૩] ૮ એસસીસી ૬૪૮; માં આ મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

“૨૬. અમારા મતે, પુનઃસ્થાપનનો સિદ્ધાંત આ રજૂઆતને ધ્યાને લે છે. વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્રના અર્થમાં 'પુનઃસ્થાપન' શબ્દનો અર્થ હુકમનામા અથવા આદેશમાં સુધારો, ફેરફાર અથવા ઉલટાવવા પર પક્ષકારને તે પાછું આપવું થાય છે જે તેણે અમલબજવણીમાં અથવા હુકમનામા કે આદેશમાં અથવા કોર્ટના કે હુકમનામા કે આદેશના સીધા પરિણામે ગુમાવ્યું છે (જુઓ: ઝફર ખાન અને અન્ય વિરુદ્ધ બોર્ડ ઓફ રેવન્યુ, યુ.પી. અને અન્ય). કાયદામાં, 'પુનઃસ્થાપન' શબ્દ ત્રણ અર્થોમાં વપરાય છે; (૧) તેના હકદાર માલિક અથવા સ્થિતિને કોઈ ચોક્કસ વસ્તુ પરત કરવી અથવા પુનઃસ્થાપિત કરવી; (૨) અન્ય પ્રત્યે કરવામાં આવેલા અન્યાયમાંથી મેળવેલા લાભો માટેનું વળતર; (૩) અન્યને થયેલા નુકસાન માટે વળતર અથવા હાનિપૂર્તિ. (જુઓ બ્લેક્કસ લો ડિક્શનરી, સાતમી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૧૩૧૫). જોહ્ન ડી. કાલામારી અને જોસેફ એમ. પેરિલો દ્વારા 'ધ લો ઓફ કોન્ટ્રાક્ટ્સ' ને બ્લેક દ્વારા ટાંકીને કહેવામાં આવ્યું છે કે 'પુનઃસ્થાપન' એ એક અસ્પષ્ટ શબ્દ છે, જે ક્યારેક જે લઈ લેવામાં આવ્યું છે તેને પરત આપવા સંદર્ભે

અને ક્યારેક થયેલી ઈજા માટેના વળતર સંદર્ભે વપરાય છે.
"ઘણીવાર, શબ્દના બંને અર્થોમાં પરિણામ સમાન જ હોય છે. ગેરવાજબી
ગરીબીકરણ તેમજ ગેરવાજબી સમૃદ્ધિ એ પુનઃસ્થાપન માટેનો આધાર છે. જો
પ્રતિવાદી બિન-અપકૃત્યવાળા ગેરમાર્ગે દોરનારા કથન માટે દોષિત હોય, તો
વસૂલાતનું માપ કઠોર નથી પરંતુ, પુનઃસ્થાપનના અન્ય કેસોની જેમ, સાપેક્ષ
ખામી, સંમત થયેલા જોખમો અને સંમત ન થયેલા તથા કોઈપણ પક્ષકારની
ભૂલને કારણે ન હોય તેવા વૈકલ્પિક જોખમની ફાળવણીની વાજબીતા જેવા
પરિબળોને તોળવાની જરૂર છે."

પુનઃસ્થાપનનો સિદ્ધાંત દિવાની કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૪૪ માં
વૈધાનિક રીતે માન્ય કરવામાં આવ્યો છે. સી.પી.સી. ની કલમ ૧૪૪ માત્ર
હુકમનામામાં ફેરફાર થવા, ઉલટાવવા, રદબાતલ થવા અથવા સુધારવા પૂરતી જ
વાત કરતી નથી પરંતુ તેમાં હુકમનામા સમકક્ષ આદેશનો પણ સમાવેશ થાય છે.
આ જોગવાઈનો વ્યાપ એટલો વિશાળ છે કે તેમાં હુકમનામા અથવા આદેશના
લગભગ તમામ પ્રકારના ફેરફાર, ઉલટાવવા, રદબાતલ કરવા અથવા સુધારાનો
સમાવેશ થાય છે. કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વચગાળાનો હુકમ આખરી
નિર્ણયમાં વિલીન થઈ જાય છે. પક્ષકારની તરફેણમાં પસાર કરવામાં આવેલા
વચગાળાના હુકમની કાયદેસરતા, વચગાળાના તબક્કે સફળ થયેલા પક્ષકારની
વિરુદ્ધમાં આખરી નિર્ણય જવાના કિસ્સામાં ઉલટાઈ જાય છે. કોર્ટ દ્વારા અન્યથા
હુકમ કરવામાં ન આવ્યો હોય તો, અંતે સફળ થનાર પક્ષકાર વળતરની માંગણી
કરવા માટે અને તે જ સ્થિતિમાં મૂકાવા માટે સંપૂર્ણપણે ન્યાયોચિત રહેશે કે જેમાં

તે જો તેની વિરુદ્ધ વચગાળાનો હુકમ પસાર ન કરવામાં આવ્યો હોત તો રહ્યો હોત. સફળ પક્ષકાર (એ) કોર્ટના વચગાળાના હુકમ હેઠળ સામા પક્ષકારે મેળવેલા લાભની સોંપણીની, અથવા (બી) તેણે જે ગુમાવ્યું છે તેના પુનઃસ્થાપનની માંગણી કરી શકે છે; અને જ્યાં સુધી કોર્ટને એવું ન લાગે કે કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં પુનઃસ્થાપન ન્યાયના હેતુઓને પૂર્ણ કરવાને બદલે તેને પરાસ્ત કરશે, ત્યાં સુધી આમ કરવું કોર્ટની ફરજ છે. પુનઃસ્થાપનના સિદ્ધાંતોનો આશરો લઈને વચગાળાના હુકમની અસરને નાબૂદ કરવી એ તે પક્ષકારની જવાબદારી છે, જેને કોર્ટના વચગાળાના હુકમથી લાભ થયો છે, જેથી પસાર કરાયેલા વચગાળાના હુકમની અસરને ભૂંસી શકાય કે જે, આખરી નિર્ણયના તબક્કે કોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા તર્કને ધ્યાને લેતાં, કોર્ટે અગાઉ પસાર કર્યો ન હોત અથવા પસાર કરવો જોઈતો ન હતો. જો વચગાળાનો હુકમ અસ્તિત્વમાં ન હોત તો પક્ષકારો જે સ્થિતિમાં રહ્યા હોત તે જ સ્થિતિમાં તેમને પુનઃસ્થાપિત કરવાના પ્રયાસમાં કંઈ ખોટું નથી.

૨૭. સી.પી.સી. ની કલમ ૧૪૪ એ પુનઃસ્થાપનનો મૂળ સ્ત્રોત નથી; તે ન્યાય, સમાનતા અને વાજબીપણાના પૂર્વ-અસ્તિત્વ ધરાવતા નિયમની વૈધાનિક માન્યતા માત્ર છે. એટલા માટે જ ઘણીવાર એવું માનવામાં આવે છે કે કલમ ૧૪૪ થી અલગ પણ કોર્ટ પાસે પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે પુનઃસ્થાપનનો આદેશ આપવાની અંતર્ગત હકુમત છે. જય બરહમ વિરુદ્ધ કેદાર નાથ મારવાડી (૧૯૨૨) ૪૯ એલ.એ. ૩૫૧ માં પ્રિવિ કાઉન્સિલના લોર્ડશિપ્સે જણાવ્યું હતું: "દિવાની કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૧૪૪ હેઠળ પક્ષકારોને તે

સ્થિતિમાં મૂકવાની કોર્ટની ફરજ છે જે સ્થિતિમાં તેઓ આવા હુકમનામા અથવા તેના તેવા ભાગ કે જેમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હોય અથવા ઉલટાવવામાં આવ્યો હોય તે ન હોત તો રદ્દા હોત. વાસ્તવમાં આ ફરજ અથવા હુકમત માત્ર સદર કલમ હેઠળ જ ઉદ્ભવતી નથી. સંકળાયેલા તમામ પક્ષકારો પ્રત્યે સંજોગો અનુસાર યોગ્ય અને વાજબી રીતે વર્તવાની કોર્ટની સામાન્ય હુકમતમાં તે અંતર્ગત છે. કેન્સ, એલ.સી. એ રોજર વિરુદ્ધ કોમ્પ્ટોઈર ડી'એસ્કોમ્પ્ટે ડી પેરિસ, (૧૮૭૧) એલ.આર. ૩ પી.સી. માં જણાવ્યું હતું: "તમામ કોર્ટોની પ્રથમ અને સર્વોચ્ચ ફરજો પૈકીની એક એ કાળજી રાખવાની છે કે કોર્ટના કૃત્યથી કોઈપણ દાવેદારને કોઈ ઈજા ન થાય અને જ્યારે કોર્ટનું કૃત્ય એવા શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ થાય છે, ત્યારે તેનો અર્થ માત્ર પ્રાથમિક કોર્ટનું અથવા અપીલની કોઈપણ મધ્યવર્તી કોર્ટનું કૃત્ય થતો નથી, પરંતુ આ બાબત પર હુકમત ધરાવતી સૌથી નીચલી કોર્ટથી લઈને કેસનો આખરી નિકાલ કરતી સર્વોચ્ચ કોર્ટ સુધી સમગ્ર રીતે કોર્ટનું કૃત્ય થાય છે". આ બાબત એ સિદ્ધાંત પર પણ આધારિત છે કે ખોટા હુકમને જીવંત રાખીને અને તેને માન આપીને ચાલુ રાખવો જોઈએ નહીં, એ.એ. નાદર વિરુદ્ધ એસ.પી. રથિનાસામી, (૧૯૭૧) ૧ એમએલજે ૨૨૦. આવી અંતર્ગત સત્તાના ઉપયોગમાં કોર્ટોએ કલમ ૧૪૪ ની શરતો હેઠળ ચુસ્તપણે ન આવતી અસંખ્ય પરિસ્થિતિઓમાં પુનઃસ્થાપનના સિદ્ધાંતો લાગુ કર્યા છે."

૧૫. આત્મા રામ પ્રોપર્ટીઝ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ ફેડરલ મોટર્સ પ્રાઇવેટ લિમિટેડ; [૨૦૦૫] ૧ એસસીસી ૭૦૫; માં આ મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું

છે:

“૯. અપીલની પેન્ડન્સી દરમિયાન કબજો ધરાવનાર પક્ષકારની બેદખલીને સામાન્ય રીતે સંહિતાના ઓર્ડર ૪૧ ના નિયમ ૫ ના પેટા-નિયમ (૩) ના ખંડ (એ) ના અર્થમાં અમલબજવણી પર મનાઈહુકમ માંગતા પક્ષકારને થયેલું 'નોંધપાત્ર નુકસાન' માનવામાં આવે છે. તે જ જોગવાઈનો ખંડ (સી) મનાઈહુકમનો આદેશ મંજૂર કરવાની પૂર્વશરત તરીકે મનાઈહુકમ માંગનાર અરજદાર દ્વારા આખરે જે હુકમનામું અથવા આદેશ પસાર થાય તેના યોગ્ય પાલન માટે જામીનગીરી આપવાનું ફરજિયાત બનાવે છે. જો કે, અપીલ અદાલત લાદી શકે તેવી આ એકમાત્ર શરત નથી. મનાઈહુકમ આપવાની સત્તા વિવેકાધીન છે અને તે અપીલ અદાલત પર ન્યાયિક સ્વરૂપની સોંપાયેલી હકુમતમાંથી ઉદ્ભવે છે. માત્ર અપીલ દાખલ કરીને મનાઈહુકમ મેળવવો એ અપીલકર્તાને આપવામાં આવેલો વૈધાનિક અધિકાર નથી. તેવી જ રીતે, માત્ર અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે અને મનાઈહુકમ માટેની અરજી કરવામાં આવી છે તેટલા માત્રથી અપીલ અદાલત મનાઈહુકમ આપવા માટે બંધાયેલી નથી. તેથી, મનાઈહુકમ માંગનાર અરજદારે ઈકિવટી મેળવવા માટે ઈકિવટી કરવી જોઈએ. આપેલા કેસની હકીકતો અને સંજોગોના આધારે, અપીલ અદાલત મનાઈહુકમ પસાર કરતી વખતે પક્ષકારો પર એવી શરતો લાદી શકે છે કે જેનો અમલ અપીલના અંતે સફળ થયેલા પક્ષકારની ન્યાયની માંગને સંતોષે. સાઉથ ઈસ્ટર્ન કોલકીલ્ડ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. અને અન્ય, (૨૦૦૩) ૮ એસસીસી ૬૪૮ માં, આ કોર્ટે મુકદ્દમાના કોઈપણ પક્ષકારને કાર્યવાહીની

પેન્ડન્સી દરમિયાન રક્ષણ આપવાના હેતુથી આપવામાં આવેલા વચગાળાના હુકમો અંગે વિચારણા કરતી વખતે ઠરાવ્યું છે કે વચગાળાના તબક્કે પસાર કરાયેલા આવા વચગાળાના હુકમો, પોતાની તરફેણમાં વચગાળાના હુકમો મેળવવામાં સફળ થયેલા પક્ષકારની વિરુદ્ધ આખરી નિર્ણય જવાના કિસ્સામાં ઉલટાઈ જાય છે; અને અંતે સફળ થયેલ પક્ષકાર વળતરની માંગણી કરવા માટે અને તે જ પરિસ્થિતિમાં મૂકાવા માટે સંપૂર્ણપણે ન્યાયોચિત રહેશે કે જેમાં તે જો તેની વિરુદ્ધ વચગાળાનો હુકમ પસાર ન કરવામાં આવ્યો હોત તો રહ્યો હોત. સફળ પક્ષકાર (એ) હાઈકોર્ટના વચગાળાના હુકમ હેઠળ સામા પક્ષકારે મેળવેલા લાભની સોંપણીની, અથવા (બી) તેણે જે ગુમાવ્યું છે તેના વળતરની માંગણી કરી શકે છે, અને આવી દાદ આપવી એ કોર્ટની અંતર્ગત હકુમત છે. અમારા મતે, સીપીસીના ઓર્ડર ૪૧ ના નિયમ ૫ હેઠળ મનાઈહુકમ આપતી વખતે, અપીલ અદાલત પાસે મનાઈહુકમ માંગનાર પક્ષકાર પર એવી શરતો લાદવાની હકુમત છે કે જે તે કાર્યવાહી સંબંધિત હોય ત્યાં સુધી અપીલના અંતે સફળ થયેલા પક્ષકારને વ્યાજબી વળતર આપે. આમ, ઉદાહરણ તરીકે, જો કે નાણાંની ચુકવણી માટેના હુકમનામા પર સામાન્ય રીતે અપીલ અદાલત દ્વારા મનાઈહુકમ આપવામાં આવતો નથી, તેમ છતાં, જો તે કોઈ અસાધારણ કેસમાં મનાઈહુકમ આપવાની પોતાની હકુમતનો ઉપયોગ કરે તો તે મનાઈહુકમ આપવાની પૂર્વશરત તરીકે અપીલકર્તાને વ્યાજ સહિત હુકમનામાની રકમ ચૂકવવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે, ભલે અપીલ હેઠળના હુકમનામામાં હુકમનામાના દેવાદાર દ્વારા હુકમનામાના લેણદારને વ્યાજ ચૂકવવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી ન હોય.

મજબૂત સામાન્ય બુદ્ધિ, ન્યાયિક અનુભવ અને ન્યાયિક રીતે નોંધી શકાય તેવી હકીકતો દ્વારા મેળવેલ માનવ બાબતો અને ઘટનાઓનું સામાન્ય જ્ઞાન, રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રી ઉપરાંત - આ તમામ આદેશ પસાર કરતી વખતે અને પક્ષકારો પર શરતો ઘડતી વખતે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા માટે સંબંધિત હકીકતો તરીકે ઉપયોગી માહિતી પૂરી પાડે છે. છેવટે, ઓલ્ગા ટેલિસ અને અન્ય વિરુદ્ધ બોમ્બે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને અન્ય (૧૯૮૫) ૩ એસસીસી પૃષ્ઠ માં બંધારણીય બેંચ વતી બોલતા મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચુડના શબ્દોમાં, - "સામાન્ય બુદ્ધિ જે જીવનના અનુભવોનો સમૂહ છે, તે ઘણીવાર લડતા દાવેદારો દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી પરસ્પર વિરોધી હકીકતો કરતાં વધુ ભરોસાપાત્ર હોય છે". ””

૧૬. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિરુદ્ધ એસ્સાર ઓઈલ લિમિટેડ; [૨૦૧૨] ૩ એસસીસી ૫૨૨; માં આ મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે: “૭૬. એસ્સાર તરફથી વિદ્વાન વકીલે પુનઃસ્થાપનના સિદ્ધાંતની પ્રયોજ્યતાના સમર્થનમાં (૨૦૦૩) ૮ એસસીસી ૬૪૮ માં રીપોર્ટ થયેલા સાઉથ ઇસ્ટર્ન કોલફીલ્ડ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. અને અન્ય ના કેસને ટાંક્યો છે જેમાં આ કોર્ટે આર.સી. લાહોટી, જે (તે સમયે તેમની લોર્ડશિપ હતા તે મુજબ) મારફતે પેરા ૨૭ માં અવલોકન કર્યું હતું કે: “૨૭. સી.પી.સી. ની કલમ ૧૪૪ એ પુનઃસ્થાપનનો મૂળ સ્ત્રોત નથી, તે ન્યાય, સમાનતા અને વાજબીપણાના પૂર્વ-અસ્તિત્વ ધરાવતા નિયમની વૈધાનિક માન્યતા માત્ર છે. એટલા માટે જ ઘણીવાર એવું માનવામાં આવે છે કે કલમ ૧૪૪

થી અલગ પણ કોર્ટ પાસે પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે પુનઃસ્થાપનનો આદેશ આપવાની અંતર્ગત હુકમત છે." તેમની લોર્ડશિપે પેરા ૨૮ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું: "૨૮. કોર્ટના કોઈ કૃત્યથી કોઈને નુકસાન ન થવું જોઈએ એ માત્ર કોર્ટના કોઈ ભૂલભરેલા કૃત્ય પૂરતો મર્યાદિત નિયમ નથી; 'કોર્ટનું કૃત્ય' તેના દાયરામાં એવા તમામ કૃત્યોને સમાવી લે છે કે જેના સંબંધમાં કોર્ટ કોઈપણ કાનૂની કાર્યવાહીમાં એવો અભિપ્રાય બાંધી શકે કે જો કોર્ટને હકીકતો અને કાયદાથી યોગ્ય રીતે વાકેફ કરવામાં આવી હોત તો તેણે તે મુજબનું કૃત્ય કર્યું ન હોત. પુનઃસ્થાપનની પ્રયોજ્યતાને આકર્ષિત કરનારું પરિબળ એ કોર્ટનું કૃત્ય ખોટું હોવું અથવા કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલી કોઈ ભૂલ કે ક્ષતિ નથી; કસોટી એ છે કે શું અંતે ટકી ન શકે તેવો હુકમ પસાર કરવા માટે કોર્ટને સમજાવનાર પક્ષકારના કોઈ કૃત્યને કારણે, એક પક્ષકારને એવો ફાયદો થયો છે કે જે તેણે અન્યથા મેળવ્યો ન હોત, અથવા અન્ય પક્ષકારને એવી કટોકટી ભોગવવી પડી છે કે જે તેણે કોર્ટના હુકમ અને તેવા પક્ષકારના કૃત્ય સિવાય ભોગવવી પડી ન હોત. પુનઃસ્થાપનનું પ્રમાણ, આપેલા કેસની હકીકતો અને સંજોગોના આધારે, માત્ર બાકાત કરાયેલા પક્ષકારે શું મેળવ્યું હોત તે જ નહીં પરંતુ જવાબદાર પક્ષકારે શું મેળવ્યું છે અથવા વ્યાજબી રીતે શું મેળવી શક્યો હોત તે પણ ધ્યાનમાં લઈ શકે છે."

૧૭. આમ, પુનઃસ્થાપન મેળવવાનું કારણ અપીલ અથવા રિવિઝન અથવા અન્ય કાર્યવાહીમાં ફેરફાર અથવા ઉલટાવવા પર અથવા તે હેતુ માટે દાખલ કરાયેલા કોઈપણ દાવામાં હુકમનામા અથવા આદેશને રદબાતલ કરવા અથવા સુધારવા

પર ઉપસ્થિત થશે. કલમ ૧૪૪ નો ઉદ્દેશ્ય પક્ષકારોને હુકમનામા અથવા આદેશમાં અંશતઃ અથવા પૂર્ણપણે થયેલા ફેરફાર, ઉલટાવવા અથવા રદબાતલ કરતા પહેલાંની પ્રવર્તમાન સ્થિતિમાં મૂકવાનો છે અને સદર ઉદ્દેશ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે, ખર્ચના રિફંડ માટે અને વ્યાજ, નુકસાની, વળતર, મેસ્ને પ્રોફિટ્સ (વચગાળાના નફા) ની ચુકવણી સહિતના જરૂરી હુકમો પસાર કરવા માટે કોર્ટ ન્યાયોચિત રહેશે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, કાઉન્ટરક્લેમ પહેલાં અનિવાર્યપણે દાવાનું કારણ હોવું જોઈએ. જો કે, કલમ ૧૪૪ હેઠળની દાદ માટે દાવાનું કારણ મહત્વનું નથી. મહત્વનું માત્ર એટલું જ છે કે હુકમનામા અથવા આદેશ દ્વારા અમુક જવાબદારીઓ હેઠળ મુકાયેલી વ્યક્તિના અધિકારોને થયેલું નુકસાન. આવા હુકમનામા અથવા આદેશમાં ફેરફાર અથવા ઉલટાવવા અથવા સુધારા જેવી ઘટનાઓ પુનઃસ્થાપન માટેનું કારણ પૂરું પાડશે, જે અરજદારને આવા હુકમનામા અથવા આદેશ પહેલાં અસ્તિત્વમાં રહેલી સ્થિતિમાં મૂકવા સક્ષમ બનાવશે. હુકમનામા અથવા આદેશ પહેલાં પ્રવર્તમાન સ્થિતિમાં માત્ર મૂકવાથી કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈ વધારાનો અધિકાર કે લાભ મળશે નહીં. ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, કાઉન્ટરક્લેમ એક દાવા તરીકે સ્વતંત્ર રીતે ટકી શકે છે અને દાવાના કારણ પર આધાર રાખીને તેમાં ઉપસ્થિત થયેલા મુદ્દાઓ પર ન્યાયનિર્ણયની જરૂર પડે છે. કામચલાઉ મનાઈહુકમ પહેલાં અસ્તિત્વમાં રહેલી સ્થિતિમાં પુનઃસ્થાપન મેળવતી અરજીને કાઉન્ટરક્લેમ તરીકે અર્થઘટન કરી શકાય નહીં. આવી અરજી સીપીસીની કલમ ૧૪૪ હેઠળની અરજી છે.

૧૮. એ બાબતે વિવાદ થઈ શકે નહીં કે ઓર્ડર ૩૯ ના નિયમ ૧ અને ૨ હેઠળનો આદેશ એ સંહિતાની કલમ ૧૪૪ માં સંદર્ભિત આદેશ હશે. એ બાબતે પણ વિવાદ થઈ શકે નહીં કે હુકમનામાના સંજોગોમાં, વચગાળાનો આદેશ તેમાં વિલીન થઈ જશે અને જો વચગાળાનો આદેશ ચુકાદા અને હુકમનામાથી વિરુદ્ધનો સાબિત થાય, તો પુનઃસ્થાપન માટેની અરજી તે જ કોર્ટ સમક્ષ પોષણક્ષમ બનશે, જે સ્થિતિ કલમ ૧૪૪ ની પેટા-કલમ (૨) દ્વારા ભારપૂર્વક સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે, જે પુનઃસ્થાપન માટે અલગ દાવાને પ્રતિબંધિત કરે છે.

૧૯. ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ પરથી જોઈ શકાય છે તેમ, સીપીસીની કલમ ૧૪૪ હેઠળ માન્ય પુનઃસ્થાપનનો સિદ્ધાંત ન્યાય, સમાનતા અને વાજબીપણાના નિયમ સિવાય બીજું કંઈ નથી અને પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવાના હેતુથી પુનઃસ્થાપનનો આદેશ આપવાની કોર્ટ પાસે અંતર્ગત હકુમત છે. આમ **જયરામ વિરુદ્ધ કેદારનાથ મારવાડી; એઆઈઆર ૧૯૨૨ પીસી ૨૬૯** માં કરવામાં આવેલા અવલોકનો જે **સાઉથ ઈસ્ટર્ન કોલફીલ્ડ્સ લિમિટેડ (સુપ્રા)** માં મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે તે સૂચવે છે કે પુનઃસ્થાપન એ પક્ષકારો વચ્ચે સંપૂર્ણ ન્યાય કરવા માટે કોર્ટની એક જવાબદારી છે. આમ, તે સ્પષ્ટપણે ફલિત થાય છે કે આ જવાબદારીના પાલન માટે, મનાઈહુકમથી પ્રતિકૂળ અસર પામેલા પક્ષકાર દ્વારા ગુમાવેલા લાભોના પુનઃસ્થાપન માટે કોર્ટ ફી ચૂકવવાનો પ્રશ્ન; જે વ્યક્તિને મનાઈહુકમથી લાભ થયો હતો તેની વિરુદ્ધ હુકમનામું થવાના સંજોગોમાં, પુનઃસ્થાપન માટે કોર્ટ ફી ચૂકવવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થશે નહીં.

૨૦. અમુક કેસોમાં કોર્ટ ફીની ગણતરી સંબંધિત ગુજરાત કોર્ટ ફી અધિનિયમના પ્રકરણ-૨ ની કલમ ૬ નું માત્ર વાંચન દર્શાવે છે કે નિર્દિષ્ટ દાદ મેળવવા માટે કોર્ટ ફી ચૂકવવાપાત્ર રહેશે જે પક્ષકારો વચ્ચેના વિવાદના અસ્તિત્વને સૂચવે છે કે જેના પર કોર્ટ દ્વારા ચુકાદા અને હુકમનામા દ્વારા ન્યાયનિર્ણય જરૂરી હોય. પુનઃસ્થાપન એવો કોઈ વિવાદ ન હોવાથી અને તે કલમ ૧૪૪ હેઠળ માન્ય રાખ્યા મુજબ કોર્ટની જવાબદારી હોવાથી તેના પર કોર્ટ ફી આકર્ષાશે નહીં. એવું કહેવું વાહિયાત ગણાશે કે માત્ર મનાઈહુકમને કારણે (૫૨-સે) કોઈ વ્યક્તિએ ગુમાવેલા અધિકારો અથવા લાભો પુનઃસ્થાપિત કરવાના હેતુ માટે, તે વ્યક્તિએ તેવા અધિકાર અથવા લાભ માટે કોર્ટ ફી ચૂકવવી પડશે કે જે અન્યથા માત્ર મનાઈહુકમની ગેરહાજરીમાં તેને ઉપલબ્ધ હતો.

૨૧. કમનસીબે કોર્ટ ફી ઇન્સ્પેક્ટરે અહીં ઉપર દર્શાવેલ કાયદાની સંબંધિત જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં આ મુદ્દા પર ધ્યાન આપ્યું ન હતું અને માત્ર પુનઃસ્થાપન માંગતા કથનોના આધારે અરજદાર પર કોર્ટ ફીનો બોજ નાખતો અહેવાલ રજૂ કરવામાં ભૂલ કરી હતી. તેવી જ રીતે, ટ્રાયલ કોર્ટે પણ અહીં ઉપર દર્શાવેલ સાચી કાનૂની સ્થિતિની અવગણના કરીને ભૂલ કરી હતી.

૨૨. નીચેની બંને સત્તાધિકારીઓ લેખિત કેફિયતના પેરા ૨૭ માં રહેલા શબ્દો, વધુ વિશેષમાં, “જે આ દાવામાં નામદાર કોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરાયેલા કામચલાઉ મનાઈહુકમના આદેશને કારણે મેળવી શકાયા ન હતા” તે શબ્દપ્રયોગ ધ્યાને લેવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા.

૨૩. એ કહેવાની જરૂર નથી કે આ કોર્ટ લેખિત કેફિયતના પેરા ૨૭ માં જણાવેલા અરજદારના દાવાની ગુણદોષમાં અથવા અરજદારની લેખિત કેફિયતમાં આવા સંબંધિત કથનોની ગુણદોષમાં પ્રવેશી નથી.

૨૪. આ ચુકાદો પૂર્ણ કરતા પહેલાં, આ કોર્ટ એ હકીકતની ન્યાયિક નોંધ લેશે કે વચગાળાના હુકમો મેળવવાના મુખ્ય ઉદ્દેશ્ય સાથે કેટલાક ક્ષુલ્લક મુકદ્દમાઓથી અદાલતો ભરાઈ ગઈ છે. આવા ક્ષુલ્લક મુકદ્દમાઓમાં, સામાવાળાના મૂલ્યવાન અધિકારોને પૂર્વગ્રહયુક્ત કરવા માટે ઘણીવાર વચગાળાના હુકમોનો ઉપયોગ તલવાર તરીકે કરવામાં આવે છે, જે તેમના દુઃખોમાં વધારો કરે છે. કમનસીબે, તેના અસરકારક ઉપયોગના અભાવે, સીપીસીની કલમ ૧૪૪ મૃતપ્રાય પત્ર સમાન રહી ગઈ છે, જો કે તે ક્ષુલ્લક મુકદ્દમાઓને દૂર કરવા માટે એક અસરકારક હથિયાર સાબિત થઈ શકે છે. દાવાની કાર્યવાહીની પેન્ડન્સી દરમિયાન વચગાળાના હુકમોથી પીડાતા લોકો, કલમ ૧૪૪ નો અસરકારક ઉપયોગ કરીને, ક્ષુલ્લક મુકદ્દમાઓને દૂર કરવામાં મદદ કરી શકે છે. તે ક્ષુલ્લક મુકદ્દમો કરનાર પક્ષકાર માટે ચેતવણીરૂપ કાર્ય કરશે.

૨૫. ઉપરોક્ત કારણોસર, અરજદાર પ્રત્યેક પિટિશનમાં સફળ થવા માટે હકદાર છે. તેથી, વાદગ્રસ્ત હુકમ રદબાતલ અને બાતલ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ વિના નિયમ આત્યંતિક કરવામાં આવે છે.

(જી.આર. ઉધવાણી, ન્યાયમૂર્તિ)

સહી/-

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.